

ESG-oikeudenkäynnit kasvussa – Suomessa ensimmäinen ilmasto-oikeudenkäynti

Pia Bräysy

Partner, Head of Litigation and Arbitration

ESG-oikeudenkäynnit ovat maailmanlaajuisesti kasvussa. Yrityksiin kohdistuvilla ESG-oikeudenkäynneillä kuvataan riitoja, joissa asiakasmyykset perustuvat yritystoiminnan muihin kuin taloudellisiin vaikutuksiin. Näitä ovat esimerkiksi vaikutukset ympäristölle ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Viime vuosina erityisesti yritystoiminnan vaikutukset ilmastolle ovat puhuttaneet samalla, kun valtioiden ilmastotoimet ovat kiristyneet.

Suomen ensimmäinen ilmastokanne vireille 28.11.2022

Ympäristöjärjestöt Greenpeace ja Suomen luonnonsuojeluliitto vievät valtioneuvoston ilmastotoimet korkeimman hallinto-oikeuden arvioitavaksi. Järjestöt ovat 28.11.2022 tehneet hallintovalituksen valtioneuvoston 27.10.2022 tekemästä päätöksestä, jolla on annettu ilmastovuosikertomus eduskunnalle. Ilmasto-oikeudenkäynti on ensimmäinen laatuaan Suomen historiassa.

Suomen ilmastolain mukaan Suomen tulee saavuttaa ilmastopäästöjen ja nielujen tasapaino eli niin kutsuttu hiilineutraalius vuonna 2035. Järjestöjen mukaan Suomen ilmastolain mukainen hiilineutraaliustavoite vuodelle 2035 uhkaa jäädä toteutumatta, sillä maankäyttösektori on muuttunut hiilinielusta päästöjen lähteeksi. Kun nielu muuttuu päästöjen lähteeksi, hiilinielujen aiempaan tasoon nojanneilta ilmastosuunnitelmilta putoaa pohja. Järjestöjen mukaan valtioneuvosto on ollut tietoinen hiilinielujen muutoksesta, mutta ei ole ryhtynyt riittäviin toimiin tilanteen korjaamiseksi. Järjestöjen mukaan hallituksen olisi pitänyt käynnistää ilmastovuosikertomuksen

pohjalta ilmastolain edellyttämä lisäpäätös menettely. Järjestöt vaativat päätöksen kumoamista ja asian palauttamista uuteen valmisteluun, jossa lisäpäätös menettelyn tarpeellisuus arvioitaisiin uudelleen. Tämä voi johtaa ilmastosuunnitelmien muuttamiseen.

Maailmalla ilmastokanteita on nähty jo useita, mutta nyt nostettu kanne on ensimmäinen ilmasto-oikeudenkäynti Suomessa. Järjestöjen valitus menee seuraavaksi korkeimman hallinto-oikeuden harkintaan. Oikeuden arvioitavaksi tulee muun muassa se, onko asia valituskelpoinen. Valtioneuvoston yleisistunnossa tehty päätös olla ryhtymättä lisätoimiin saatetaan tulkita valituskelpoiseksi päätökseksi, vaikka itse ilmastovuosikertomus ei ole valituskelpoinen.

Ilmasto-oikeudenkäyntien määrä on kasvussa Euroopassa

London School of Economicsin tietokannan mukaan ilmasto-oikeudenkäyntien määrä maailmanlaajuisesti on suuressa kasvussa.

- 1986–2014 yli 800 nostettua kannetta
- 2014–2021 yli 1000 nostettua kannetta

Kesällä 2022 ilmastokanteiden määrä on ylittänyt 2000 tapausta, joista noin neljäsosa on nostettu kahden viimeisen vuoden aikana.

Usein oikeudenkäyntien tarkoituksena on kiirehtiä ilmastotoimia ja kiinnittää lainsäätäjien huomio mahdollisiin aukkoihin sääntelyssä, eli ne ovat ennakoivia ja proaktiivisia. Kyse on niin sanotusta strategisesta litigaatiosta. Strategisessa litigaatiossa kantajien tavoitteena on valtion tai yrityksen toiminnan muuttaminen eli yhteiskunnallinen muutos. Kanteet ovat menestyneet erityisesti julkisen sektorin toimijoita vastaan, mutta jonkin verran menestystä on ollut myös yrityksistä vastaan.

Ilmasto-oikeudenkäynneissä toistuvat samantapaiset väitteet ja argumentit. Kun argumentti menestyy yhdessä maassa, sitä saatetaan kokeilla toisessa maassa tai toisenlaisessa oikeudenkäynnissä. Myös eri maiden tuomioistuimien oikeudellinen arviointi muistuttaa toisiaan. Tästä syystä oikeudenkäynneillä voi olla vaikutusta yksittäisen jutun osapuolia laajemmin. Ympäristöjärjestöjen Suomessa tekemä valitus muistuttaa Euroopassa nähtyjä ilmastokanteita.

Ilmasto-oikeudenkäyntien tulevaisuus Suomessa

Suomessa oikeudenkäynnit ovat vaikuttamiskeinona jälkikäteisiä ja reaktiivisia, jolloin strategiselle litigaatiolle ei yleensä ole otollista maaperää. Monet eurooppalaisista kanteista ovat olleet perustuslaillisia tai hallinto-oikeudellisia. Suomessa ei ole perustuslakituomioistuinta, eikä perusoikeuskysymyksiä käsitellä ilman yhteyttä konkreettiseen oikeussuhteeseen. Lisäksi ilmastomuutoksen torjunta on koostunut Suomessa yleensä päätöksistä, jotka eivät ole valituskelpoisia. Muun muassa näiden syiden vuoksi mahdollisuudet nostaa ilmastokanteita ovat Suomessa rajalliset.

Vaikka suurta määrää ilmastokanteita ei Suomessa välttämättä nähdä, nyt nostettu ilmastokanne kertoo kuitenkin siitä, että kansalaisjärjestöiltä löytyy mahdollisuuden tullen aktiivisuutta ryhtyä toimiin. On mahdollista, että ilmastolain muutoksenhakusääntelyn uudistuksen myötä ilmastokanteita julkista sektoria kohtaan nähdään aikaisempaa enemmän. Muutosta olisi mahdollista hakea ainakin ilmastopolitiikan suunnitelmia koskeviin

valtioneuvostonpäätöksiin sekä suunnitelman muuttamista koskevaan valtioneuvoston päätökseen. Ilmastolain täydennyksen on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2023.

Yritysten ilmastotoimia kirittävä strateginen litigaatio on tällä hetkellä Suomessa vielä varsin epätodennäköistä, koska olemassa ei toistaiseksi ole selkeää lainsäädäntöä, jolla asiaan voisi kanneteitse puuttua. Yritysten ilmastotoimia koskevaa sääntelyä on kuitenkin valmisteilla muun muassa osana EU:n yritys vastuulakia. Euroopan komissio julkaisi pitkään odotetun ehdotuksensa direktiiviksi yritysten kestävydestä ja asianmukaisesta huolellisuudesta (sustainability due diligence) eli ns. EU:n yritys vastuulaista helmikuussa 2022.

Ehdotuksen mukaan soveltamisalan piirissä olevien yritysten on tehtävä suunnitelma sen varmistamiseksi, että niiden liiketoimintamalli ja strategia ovat yhteensopivia Pariisin ilmastopöytäkirjan ja 1,5 asteen ilmastotavoitteen kanssa. Veloitteen toteutumista valvoisi viranomainen. Esimerkiksi kansalaisjärjestöillä olisi oikeus esittää valvontaviranomaisille ns. perusteltuja huolia, jos niillä on syytä uskoa, ettei yritys noudata velvoitteitaan. On siis odotettavissa, että kansalaisjärjestöt käyttävät uuden sääntelyn tuomat mahdollisuudet kiirehtiä myös yritysten ilmastotoimia.

Juridinen tuki ESG-riskien selvittämiseksi on toisinaan tarpeen. Ota yhteyttä, jos tarvitset juridista tukea tai konsultaatiota ongelmatilanteen arvioinnissa ja ratkaisussa.